

Особливий порядок притягнення суддів до юридичної відповідальності, зокрема дисциплінарної та кримінальної, повинен слугувати гарантією забезпечення незалежності суддів, недоторканності, засобом їх правового захисту. На сьогодні, згідно з національним законодавством, кримінальне провадження щодо судді може бути порушене будь-яким суб'єктом, якому це право надає кримінальним процесуальним законодавством. Статтею 126 Конституції України передбачено, що незалежність і недоторканність суддів гарантується Конституцією і законами України та частиною 3 цієї статті встановлено, що суддя не може без згоди Верховної Ради України бути затриманий чи заарештований до винесення судом обвинувального вироку. Однак зауважень про те, що суддя не може бути без згоди Верховної Ради України притягнутий до кримінальної відповідальності, або щодо того, що без такої згоди не може бути розпочате кримінальне провадження, Конституція України не містить (на відміну від ч. 3 ст. 80 Конституції України, якою гарантується депутатська недоторканність). Це вимагає свого законодавчого доопрацювання з метою посилення гарантій діяльності суддів в Україні.

ДАНИЛЬЧИК О. В.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
лаборант кафедри організації судових та правоохоронних органів

ПОТЕНЦІАЛ З ПОКРАЩЕННЯ ЕТИКИ СУДДІВ УКРАЇНИ ТА КУЛЬТУРИ ПРАВОСУДДЯ ЗАГАЛОМ

Будь-яка професійна діяльність повинна здійснюватися на основі тих етичних принципів, які сформувалися в суспільстві. Більше того, кожен вид діяльності виробляє свої норми професійної етики.

Особливість професії судді полягає в наявності морального права вирішувати долю інших людей. Наділення правом бути суддею означає суспільну довіру. Суддя і поза засіданням залишається суддею, а тому для збереження довіри з боку громадян повинен дотримуватися моральних вимог, які висуває до нього суспільство.

Неодноразово міжнародні інституції (Рада Європи, Венеціанська комісія, Європейська асоціація суддів та інші) зверталися до українського уряду з рекомендаціями щодо удосконалення української судової системи. В рамках реалізації багатьох міжнародних проєктів, що спрямовані на підтримку судово-правової реформи в Україні, були проведені різноманітні аналітичні дослідження та виявлені основні проблеми з утвердженням в українському правосудді міжнародних стандартів

незалежності суддів. Вся ця діяльність здійснювалася за активної участі українських суддів, науковців та представників громадськості.

Наразі замість зміцнення незалежності судів і суддів, утвердження однаковості судової практики, спроможності та ефективності правосуддя маємо на практиці повне розбалансування єдиної судової системи (створення окремих спеціалізованих судових систем), відсутність на національному рівні суб'єкта, що представляє в державі та суспільстві судову владу (голова Верховного Суду України на сьогодні репрезентує лише цей суд), легітимне порушення законного єдиного статусу суддів (система формування органів суддівського самоврядування), впровадження замість розумних строків розгляду справ «швидкого правосуддя», значне зниження рівня соціального захисту суддів тощо.

На нашу думку, потенціал з покращення етики суддів України та культури правосуддя загалом мають положення Закону України «Про судоустрій і статус суддів» у сфері дисциплінарної відповідальності суддів.

В нормах Закону є плутанина з розумінням дисциплінарних та етичних порушень суддів. Більш того, відповідна дисциплінарна практика Вищої ради юстиції та судова практика Вищого адміністративного суду України вводить новий, не зазначений в українському писаному праві, вид відповідальності суддів — особливий чи конституційно-правовий [1].

Звільнення судді з посади за скоєння дисциплінарного проступку відповідно до ст. 126 Конституції України може трактуватися тільки як звільнення за порушення присяги. Здійснення дисциплінарного проступку та порушення присяги нерозривно пов'язані між собою. У зв'язку з цим є незрозумілою практика Вищої ради юстиції та Вищого адміністративного суду України стосовно розмежування дисциплінарного провадження при здійсненні дисциплінарного проступку суддею та провадження щодо питання звільнення судді за порушення присяги [2].

Формування присяги судді за Законом України «Про судоустрій і статус суддів» є розпливчастим, що дозволяє відповідним органам тлумачити його вкрай суб'єктивно, а це, в свою чергу, може приводити до політичних зловживань.

Стандарти поведінки суддів, які зазначені у тексті присяги суддів, не співвідносяться з відповідними положеннями Конституції України та інших статей Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

Правозастосовними гарантіями режиму справедливого і незалежного правосуддя правової поведінки суддів є насамперед окремі норми ст. 127 Конституції України, Закон України «Про судоустрій і статус суддів», чинне цивільне процесуальне, кримінально-процесуальне, деякі постанови Пленуму Верховного Суду, Вищого арбітражного суду України, рішення кваліфікаційних комісій суддів та інші законодавчі

акти, які передбачають відповідальність за втручання в діяльність суду, таємниці наради суддів та заборону вимагати її розголошення. Значний крок уперед було зроблено 15 грудня 1999 р., коли четвертим з'їздом суддів України було прийнято рішення про прийняття Кодексу професійної етики судді. Але, на жаль, тимчасово затверджений Радою суддів України 24 лютого 2000 р. та прийнятий 24 жовтня того ж року п'ятим з'їздом суддів України Кодекс у своєму невеликому обсязі не зміг досягти головної мети — захистити єдність та незалежність судової системи, окресливши лише жорсткі рамки поведінки для кожного судді у професійному та повсякденному житті.

Судова етика містить комплекс моральних заборон і дозволів, обумовлених специфікою розгляду і вирішення в судових засіданнях кримінальних, цивільних, адміністративних справ. Дотримання етичних норм сприяє повнішому, результативнішому виконанню учасниками судових дебатів своїх обов'язків, підвищенню ефективності їх діяльності. Етичні засади вимагають від судді індивідуального підходу до кожної справи, яка розглядається, урахування особливостей учасників, які беруть участь у справі.

Оскільки від роботи судової системи залежать долі людей, слід обов'язково мати механізми втручання в її діяльність, усунення недоліків. Нині всі питання щодо суддів вирішують самі судді, а це призводить до кругової поруки. Тож якщо суди не будуть поставлені під контроль громадянського суспільства, можна взагалі втратити судову систему як складовий елемент влади.

Майбутня судова реформа має поставити за мету три основні завдання. По-перше, запровадити прозорий механізм призначення суддів, що звільнить їх від залежності, по-друге, усунути можливість політичного тиску на суди і, по-третє, поставити Феміду під контроль громадськості. Все це підійме на якісно вищий рівень практичні аспекти реалізації культури правосуддя й етичні норми в діяльності суддів нашої держави.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, N 41-42, N 43, N 44-45, ст.529. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2453-17/>.
2. Конституція України від 28 червня 1996 р.: прийнята на V сесії Верховної Ради України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст.141. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр/>.